

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Національної академії

внутрішніх справ

доктор юридичних наук,

професор

Руслан СЕРБИН

20.04.2026 р.

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Дедушева Іллі Володимировича «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14)

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки від 07 квітня 2026 року

Присутні:

проректор, доктор юридичних наук, професор: Тарасенко О.С.;

кафедра оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, професор Герасименко Л.В. (*голова засідання, рецензент*); професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Василичук В.І.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Моргун Н. С. (*науковий керівник*); професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Шевчук О.О. (*рецензент*); професор кафедри, кандидат економічних наук, доцент Кощинець М.І.; доцент кафедри, доктор філософії з права Федорюк Л.В.; старший викладач кафедри, кандидат юридичних наук Тараніч Є.О.;

кафедра криміналістики та судової медицини: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Антошук А. О.; професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Черноус Ю. М.;

кафедра кримінальної юстиції: професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Хабло О. Ю.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Никоненко М. Я.;

відділ організації наукової діяльності: провідний науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук, старший дослідник Бондар С. В.

відділ аспірантури (ад'юнктури) і докторантури: завідувач відділу, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Тихонова О.В.

науково-дослідна лабораторія з проблем протидії злочинності ННПД: завідувач наукової лабораторії, доктор юридичних наук, професор Вознюк А. А.

Були присутні 5 доктори наук та 10 кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта заочної форми навчання кафедри оперативного-розшукової діяльності та національної безпеки Національної академії внутрішніх справ Дедушева Іллі Володимировича «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо її рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді Національної академії внутрішніх справ.

Слухали:

Аспірант Дедушев І.В. доповів про результати дисертаційного дослідження. У доповіді було обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, доведено до присутніх структуру роботи та основні її положення, сформулював та обґрунтував новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів дослідження.

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена тим, що децентралізація місцевого самоврядування, перший етап якої відбувся в Україні в період 2014–2019 років, зумовила зміни в регіональному управлінні та правовому становищі територіальних громад. Реалізація права на місцеве самоврядування актуалізувала необхідність коригування бюджетного процесу на цьому рівні. Міжнародний досвід засвідчив, що стрімкі демократичні процеси, що відбуваються в суспільстві, змінили роль місцевих громад у бюджетному процесі. Постає нагальна необхідність в ефективному управлінні фінансами на місцевому рівні, а отже, в урегулюванні бюджетного процесу на місцевому рівні.

Статистичні дані свідчать про деградацію ролі бюджетного процесу на місцевому рівні в бюджетній системі держави протягом років повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Доходи місцевих бюджетів протягом 2018–2024 років підтверджують, що динаміка темпів зростання, чутливість до політичних докорінних змін і посилення тенденції до централізації фінансових ресурсів, що спостерігається впродовж 2022–2025 років, безпосередньо впливає на зменшення їх обсягів. Протягом 2017–2022 років частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України була стабільною в проміжку 22–24 %. Проте, 2023 року вона стрімко знизилася до 17,8 %, а 2024 року мала критично низький показник – 15,7 %. Зазначена динаміка відображає структурні обмеження системи та політичні рішення, що були прийняті в період воєнного

стану на користь перерозподілу фінансових ресурсів у напрямі державного бюджету, а також нівелювання ролі місцевого самоврядування в загальнодержавному бюджетному процесі. Отже, система багаторівневого врядування поступово втрачає баланс, а реформа децентралізації відходить на задній план під впливом нагальних потреб, спричинених воєнними обставинами. У разі закріплення такої тенденції на тривалий період істотним є ризик суттєвого зниження рівня довіри до органів місцевого самоврядування, ослаблення їхньої спроможності надавати якісні послуги, утримувати інфраструктуру та розробляти довгострокові стратегії розвитку. З огляду на це, необхідно формувати комплексний план повернення до фіскальної симетрії, передбачивши поступовий перерозподіл ресурсів відповідно до делегованих повноважень, а також зміцнення податкової бази територіальних громад у післявоєнний період. Крім того, надзвичайно важливим є формування раціональної системи правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні.

Отже, окреслені тенденції засвідчують необхідність удосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні, яке впродовж останніх років зазнало певних змін і було наближено до світових стандартів. Проте, надзвичайні умови воєнного стану зумовлюють потребу узгодити правове регулювання з вимогами сьогодення.

Мета дисертаційного дослідження полягає в теоретичному узагальненні та розв'язанні науково-прикладної задачі щодо правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні з формулюванням пропозицій та рекомендацій нормативно-правового, організаційного та практичного спрямування.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно було виконати такі завдання:

- визначити бюджетну політику як об'єкт правового регулювання;
- окреслити етапи становлення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;
- з'ясувати особливості зарубіжного досвіду формування бюджетного процесу на місцевому рівні;
- виокремити структурно-функціональні компоненти бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;
- схарактеризувати суб'єктів бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;
- встановити особливості нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;
- запропонувати напрями вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;
- розглянути особливості гармонізації інституційного забезпечення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні зі стандартами Європейського Союзу;
- проаналізувати специфіку протидії порушенням у бюджетному процесі на місцевому рівні в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, що виникають у бюджетному процесі на місцевому рівні.

Предметом дослідження є правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації вперше поставлено й виконано науково-прикладне завдання щодо розроблення засад правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні з обґрунтуванням пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення відповідних положень бюджетного законодавства. Найсуттєвішими з них є такі положення:

уперше:

– запропоновано структурно-функціональну модель бюджетного процесу на місцевому рівні, складовими елементами якої визначено мету, завдання, принципи, функції, управлінські дії суб'єктів бюджетного процесу зазначеного рівня з огляду на особливості кожної з його стадій;

– сформульовано комплексний підхід до вдосконалення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні, з огляду на особливості суспільних процесів в умовах воєнного стану, з розмежуванням запропонованих заходів за стадіями бюджетного процесу;

– запропоновано імплементацію найкращих світових практик щодо оптимізації бюджетного процесу, зокрема розроблення державних стандартів бюджетного процесу та запровадження системи жорсткого контролю за їх дотриманням і поєднання співпраці внутрішнього контролера в особі бухгалтера – представника місцевої громади та зовнішнього контролера – державного аудитора;

удосконалено:

– доктринальне тлумачення бюджетної політики як спрямованої діяльності уповноважених осіб щодо організації або регулювання суспільних відносин у сфері формування та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення завдань і функцій, які здійснюють відповідно органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду;

– систему принципів бюджетного процесу на місцевому рівні, що була доповнена окремими принципами бюджетного процесу Європейського Союзу: рівноваги, що передбачає бездефіцитність бюджету та заборону здійснення позик для покриття його видатків; ефективного фінансового управління, з огляду на закономірності функціонування економіки під час прогнозування ефективності формування та використання ресурсів бюджету, що дасть змогу гармонізувати зазначений процес і наблизити його до вимог Європейського Союзу;

– організаційну структуру бюджету місцевого рівня шляхом його поділу на адміністративний бюджет (місцевий поточний) та інвестиційний бюджет (місцевий бюджет розвитку), що сприятиме чіткому розмежуванню джерел формування, напрямів спрямування бюджетних коштів місцевого рівня та відповідності виконаних завдань наявним потребам;

дістали подальший розвиток:

– періодизація генези бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні з виокремленням чотирьох етапів (1991–2001, 2001–2010, 2010–2013 роки, з 2014 року й донині), протягом яких відбулося вдосконалення бюджетного законодавства, що врегульовує бюджетний процес на місцевому рівні, з уточненням і деталізацією бюджетних понять та категорій, формуванням остаточної структури бюджетної системи, основних принципів організації бюджетного процесу та його особливостей в умовах фіскальної децентралізації;

– система суб'єктів бюджетного процесу на місцевому рівні, у якій за горизонтальним принципом виділено суб'єкти, які безпосередньо впливають на бюджетний процес (держава, уповноважені органи держави та місцевого самоврядування, розпорядники й одержувачі бюджетних коштів, органи грошово-кредитного регулювання) і суб'єкти, які опосередковано впливають на бюджетний процес (платники податків та зборів, суб'єкти контролю за дотриманням бюджетного законодавства, правоохоронні органи);

– положення щодо доцільності особливого регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах воєнного стану, зокрема можливість передачі коштів між місцевими бюджетами без укладання договору, встановлення пріоритетності фінансування видатків на оборону, неможливість перерахування реверсної дотації з місцевих бюджетів до державного бюджету тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані в дисертації положення впроваджені й можуть бути використані в:

науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень проблем правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;

практичній діяльності – для розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів, підготовки рекомендацій правових висновків щодо профільних проєктів з питань соціального й економічного розвитку, міських цільових програм, бюджету та звітів про його виконання;

освітньому процесі – для підготовки підручників, лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань та дидактичних матеріалів з курсів фінансового права, податкового права, економічної безпеки під час підготовки підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій та для подальшого розроблення теоретичних і прикладних питань, пов'язаних із правовим регулюванням бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено в 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, і 4 тезах наукових повідомлень на круглому столі й науково-практичних конференціях.

Після закінчення доповіді аспіранту присутніми були поставлені наступні питання:

Тихонова О.В.: У роботі Ви досліджували становлення та розвиток бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні. До яких висновків ви прийшли?

Відповідь: Дякую за запитання. У межах дослідження особливостей становлення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні запропоновано розширити його періодизацію, сформовану в науці, до чотирьох етапів: I етап (1991–2001) – сформовано три концепції перспективного розвитку бюджетної системи України: оподаткування обсягів реалізації за системою диференційованих ставок залежно від сфери й виду діяльності; наявність податку на прибуток за єдиною ставкою на рівні 30–35 % з пільгами для інвестиційної діяльності; зниження ставки за податком на додану вартість до 20 % і чітким розмежуванням податків на загальнодержавні й місцеві; аналогічна з попередньою концепцією з акцентом на значні пріоритети для виробників продукції та товарів. 1993 року було започатковано розвиток бюджетної системи згідно з другою концепцією. II етап (2001–2010) – спостерігалася втрата динамізму якісного розвитку бюджетної системи, що створило ризики для макроекономічної стабільності та появу нового документа – бюджетного запиту, показники якого стали основою складання проєктів місцевих бюджетів. III етап (2010–2013) – розпочалося формування бюджету територіальної громади, прийнято Податковий кодекс України, а також напрацьовано алгоритм включення бюджетного запиту до пропозиції проєкту місцевого бюджету виключно у випадку підтвердження його доцільності результатами відповідного аналітичного дослідження. IV етап (з 2014 року донині) – початок фіскальної децентралізації, трансформації бюджетної системи й бюджетного процесу. Розроблено та прийнято систему нормативно-правових актів, що врегульовують порядок формування та використання бюджетних коштів відповідних бюджетів місцевого рівня.

Василинчук В.І.: Які емпіричні матеріали були використані Вами для формулювання теоретичних положень та практичних рекомендацій в дисертації?

Відповідь: Дякую за запитання. Емпіричну базу дослідження становлять результати опитування 237 працівників фінансових органів міських рад, 193 співробітників органів Державної аудиторської служби України, 46 службових осіб Державної казначейської служби України, 196 працівників Національної поліції України та 139 працівників Бюро економічної безпеки України; аналітичні звіти й узагальнення Міністерства фінансів України, Державної аудиторської служби України, Державної казначейської служби України.

Тарасенко О.С.: Які напрями вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні Ви можете виокремити?

Відповідь: Дякую за запитання. Нами запропоновано напрями вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні, з огляду на особливості позитивних міжнародних практик, воєнного стану та думки респондентів.

Одним із напрямів визначено запровадження заходів щодо активізації обізнаності суспільства про бюджет і фінансову діяльність на місцевому рівні, зокрема, про результати обговорення, прийняття бюджетів і результати їх виконання, удосконалення використання сучасних цифрових технологій у публічній фінансовій діяльності.

Наступний напрям вдосконалення на етапі виконання місцевих бюджетів полягає в наданні повноважень органам місцевого самоврядування втручатися в процес адміністрування бюджетоутворювальних податків, що підвищить ефективність зазначеної діяльності на місцевому рівні. Адже органи місцевого самоврядування безпосередньо зацікавлені в збільшенні доходів власної громади на тлі їх обізнаності з місцевими особливостями та наявністю можливостей для ефективнішої комунікації з платниками податків до місцевого бюджету. У зазначеному напрямі було виокремлено низку кроків: посилення значення органів місцевого самоврядування в справлянні податків і зборів, що надходять до бюджету відповідної громади, шляхом розширення їхніх повноважень та надання їм доступу до податкової інформації, щодо об'єктів і суб'єктів оподаткування місцевими податками, що засвідчили 64 % респондентів; запровадження цифрових інструментів для аналізу виконання дохідної та видаткової частин бюджету за попередні та поточний бюджетні роки, створення матриці максимальних обсягів видатків (або лімітних показників) для головних розпорядників бюджетних коштів; уніфікування форми та рівня публічного звітування органів місцевого самоврядування про місцевий бюджет (72 % опитаних); зміна підходів щодо неоприлюднення результатів оцінювання ефективності бюджетних програм і звітів про виконання паспортів бюджетних програм під час воєнного стану. На етапі контролю одним із проблемних питань є відсутність повноважень у виконавчих органах сільських, селищних, міських рад і місцевих державних адміністрацій, координації контролюючих органів щодо забезпечення ними виконання бюджету за доходами та відсутність системності перевірки достовірності інформації (49 % опитаних), що надають головні розпорядники бюджетних коштів у фінансових і бюджетних звітах.

Кошинець М.І.: Під час вивчення зарубіжного досвіду формування бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні які особливості Ви можете виділити?

Відповідь: Дякую за запитання. За результатами вивчення зарубіжного досвіду формування бюджетного процесу на місцевому рівні встановлено низку особливостей, зокрема передовою практикою європейських країн є поділ місцевих бюджетів на два самостійні функціональні види: місцевий поточний (адміністративний) бюджет, доходи якого формуються за рахунок місцевих податків і зборів, платежів, загальних субсидій, що надає державна влада, й інших доходів; місцевий бюджет розвитку (інвестиційний бюджет), доходи якого формуються за рахунок банківських кредитів, муніципальних (комунальних) позик, інвестиційних субсидій, що надає державна влада, й інших джерел. У структурі місцевого поточного бюджету ключовим є превалювання оподаткування доходів фізичних осіб у структурі податкових надходжень; основні бюджетоутворювальні податки мають статус місцевих; податкові надходження, порівняно з валовим внутрішнім продуктом, вирізняються значним обсягом надходжень.

Сучасні глобальні тенденції в досліджуваній сфері означені посиленням ролі децентралізації в організації системи місцевих фінансів, а також трансформацією бюджетного процесу на локальному рівні. Водночас, кожна

розвинена країна прагне створити такий бюджетний процес на місцевому рівні, який буде максимально ефективним у її власних умовах і водночас відповідатиме міжнародним нормативно-правовим вимогам. Тому бюджетний процес кожної держави має відмітні риси, які відображають особливості регулювання економіки країни, структуру внутрішнього виробництва, механізми впливу на розвиток фінансової системи й інші аспекти, що відображають унікальні умови, у яких відбуваються всі економічні процеси, і які детермінують різноманітні результати.

Після цього було надано слово **рецензентам** роботи:

Кандидат юридичних наук, професор Герасименко Л.В. Дисертаційне дослідження Дедушева Іллі Володимировича «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні», присвячене актуальному на сьогоднішній день питанню. Дійсно, статистичні дані свідчать про деградацію ролі бюджетного процесу на місцевому рівні в бюджетній системі держави протягом років повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Доходи місцевих бюджетів протягом 2018–2024 років підтверджують, що динаміка темпів зростання, чутливість до політичних докорінних змін і посилення тенденції до централізації фінансових ресурсів, що спостерігається впродовж 2022–2025 років, безпосередньо впливає на зменшення їх обсягів. Протягом 2017–2022 років частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України була стабільною в проміжку 22–24 %. Проте 2023 року вона стрімко знизилася до 17,8 %, а 2024 року мала критично низький показник – 15,7 %. Зазначена динаміка відображає структурні обмеження системи та політичні рішення, що були прийняті в період воєнного стану на користь перерозподілу фінансових ресурсів у напрямі державного бюджету, а також нівелювання ролі місцевого самоврядування в загальнодержавному бюджетному процесі. Отже, система багаторівневогорядування поступово втрачає баланс, а реформа децентралізації відходить на задній план під впливом нагальних потреб, спричинених воєнними обставинами.

Автор поставив перед собою мету вирішення конкретного наукового завдання – теоретично узагальнити та розв'язати науково-прикладні задачі правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні з формулюванням пропозицій та рекомендацій нормативно-правового, організаційного та практичного спрямування.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, що виникають у бюджетному процесі на місцевому рівні.

Предметом дослідження є правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні.

Представлена дисертаційна робота має чітку логічну структуру та зв'язок з науковими програмами і планами, темами, визначеними за замістом дисертації.

Вказані та інші відомості засвідчують високий рівень проведеного аспірантом дослідження.

Висновки і рекомендації, сформульовані за змістом дисертації та публікацій аспіранта, відрізняються важливим значенням для подальшого розвитку наукових досліджень з зазначеної проблематики.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, і 4 тезах наукових повідомлень на круглому столі й науково-практичних конференціях.

Оцінюючи у цілому позитивно дослідження аспіранта, слід зауважити, що вказані дискусійні положення, які були нами окреслені під час попереднього засідання кафедри, автором були враховані.

Таким чином, дисертаційна робота Дедушева Іллі Володимировича «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні», є самостійною, завершеною науковою працею, яку виконано за актуальною та практично значущою темою. Робота містить науково обґрунтовані результати, які в комплексі вирішують наукове завдання з формулювання науково обґрунтованих пропозицій й рекомендацій з удосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні, яке впродовж останніх років зазнало певних змін і було наближено до світових стандартів.

Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44), та може бути подана до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, доцент Шевчук О.О. Наданий на рецензування рукопис роботи на тему: «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні» виконаний на актуальну тему, яка належить до пріоритетних напрямів дослідження у галузі фінансового права. Саме тому, обґрунтування вибору теми дослідження не викликає сумнівів. Зміст роботи відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць рівня доктора філософії.

Для досягнення поставленої мети авторіві в дисертації необхідно було виконати такі завдання: визначити бюджетну політику як об'єкт правового регулювання; окреслити етапи становлення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні; з'ясувати особливості зарубіжного досвіду формування бюджетного процесу на місцевому рівні; виокремити структурно-функціональні компоненти бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні; схарактеризувати суб'єктів бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні; встановити особливості нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні; запропонувати напрями вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні; розглянути особливості гармонізації інституційного забезпечення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні зі стандартами Європейського Союзу; проаналізувати

специфіку протидії порушенням у бюджетному процесі на місцевому рівні в Україні.

Наведені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації достатньо повно розкриті й обґрунтовані. Заслужують на увагу пропозиції, сформовані автором щодо вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні.

Використано ґрунтовну емпіричну базу дослідження, яку становлять результати опитування 237 працівників фінансових органів міських рад, 193 співробітників органів Державної аудиторської служби України, 46 службових осіб Державної казначейської служби України, 196 працівників Національної поліції України та 139 працівників Бюро економічної безпеки України; аналітичні звіти й узагальнення Міністерства фінансів України, Державної аудиторської служби України, Державної казначейської служби України.

Таким чином, дисертаційна робота Дедушева Іллі Володимировича «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні» є самостійною, завершеною науковою працею, яку виконано за актуальною та практично значущою темою, та може бути подана до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

доктор юридичних наук, професор Василичук В.І.; кандидат економічних наук, доцент Кошинець М.І.; доктор філософії з права Федорюк Л.В.; кандидат юридичних наук Тараніч Є.О.; кандидат юридичних наук, доцент Антощук А. О.; доктор юридичних наук, професор Черноус Ю. М.; кандидат юридичних наук, професор Хабло О. Ю.; кандидат юридичних наук, професор Никоненко М. Я.; кандидат юридичних наук, старший дослідник Бондар С. В.; доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Тихонова О.В.; доктор юридичних наук, професор Вознюк А. А.

Дедушев І.В. подякував виступаючим та усім присутнім на засіданні за об'єктивну оцінку його дисертаційної роботи, за висловлені зауваження та побажання, слушні професійні поради, що сприяли удосконаленню змісту та форми дисертаційної роботи.

На основі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації щодо дисертації Дедушева Іллі Володимировича «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні»

Дисертація Дедушева Іллі Володимировича «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні», яка подана на здобуття доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є цілісною, завершеною науковою працею.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Децентралізація місцевого самоврядування, перший етап якої відбувся в Україні в період 2014–2019 років, зумовила зміни в регіональному управлінні та правовому становищі територіальних громад. Реалізація права на місцеве самоврядування актуалізувала необхідність коригування бюджетного процесу на цьому рівні. Міжнародний досвід засвідчив, що стрімкі демократичні процеси, що відбуваються в суспільстві, змінили роль місцевих громад у бюджетному процесі. Постає нагальна необхідність в ефективному управлінні фінансами на місцевому рівні, а отже, в урегулюванні бюджетного процесу на місцевому рівні.

Статистичні дані свідчать про деградацію ролі бюджетного процесу на місцевому рівні в бюджетній системі держави протягом років повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Доходи місцевих бюджетів протягом 2018–2024 років підтверджують, що динаміка темпів зростання, чутливість до політичних докорінних змін і посилення тенденції до централізації фінансових ресурсів, що спостерігається впродовж 2022–2025 років, безпосередньо впливає на зменшення їх обсягів. Протягом 2017–2022 років частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України була стабільною в проміжку 22–24 %. Проте 2023 року вона стрімко знизилася до 17,8 %, а 2024 року мала критично низький показник – 15,7 %. Зазначена динаміка відображає структурні обмеження системи та політичні рішення, що були прийняті в період воєнного стану на користь перерозподілу фінансових ресурсів у напрямі державного бюджету, а також нівелювання ролі місцевого самоврядування в загальнодержавному бюджетному процесі. Отже, система багаторівневого врядування поступово втрачає баланс, а реформа децентралізації відходить на задній план під впливом нагальних потреб, спричинених воєнними обставинами. У разі закріплення такої тенденції на тривалий період істотним є ризик суттєвого зниження рівня довіри до органів місцевого самоврядування, ослаблення їхньої спроможності надавати якісні послуги, утримувати інфраструктуру та розробляти довгострокові стратегії розвитку. З огляду на це, необхідно формувати комплексний план повернення до фіскальної симетрії, передбачивши поступовий перерозподіл ресурсів відповідно до делегованих повноважень, а також зміцнення податкової бази територіальних громад у післявоєнний період. Крім того, надзвичайно важливим є формування раціональної системи правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні.

Отже, окреслені тенденції засвідчують необхідність удосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні, яке впродовж

останніх років зазнало певних змін і було наближено до світових стандартів. Проте надзвичайні умови воєнного стану зумовлюють потребу узгодити правове регулювання з вимогами сьогодення.

Протягом останніх років питання правового регулювання бюджетного процесу в Україні розглядали на монографічному рівні М. В. Скуляк у роботі «Бюджетний процес на місцевому рівні» (2010) і Ю. О. Фоменко у праці «Правове регулювання бюджетного процесу в Україні» (2019). Пошук оптимальних шляхів регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні були предметом наукового пошуку низки науковців, серед яких: Ю. В. Боднарук, І. А. Валуйський, Г. В. Веріга, В. Г. Дем'янишин, С. А. Дяченко, Т. В. Жиббер, О. Ю. Журба, О. В. Калмиков, О. П. Кириленко, Л. М. Клівіденко, Є. Ю. Кузькін, А. О. Лапіка, Л. В. Лисяк, Б. С. Малиняк, В. В. Малишко, Н. В. Мацедонська, О. Є. Нездойминога, Ю. В. Пасічник, В. В. Письменний, О. М. Підхомний, Д. В. Разуваєва, Н. Ю. Рекова, В. М. Русін, О. М. Савастеєва, М. І. Сідор, М. В. Скуляк, О. В. Тихонова, Л. В. Товкун, О. В. Чинчин, Ю. А. Чистюхіна, О. Д. Якібчук, Л. М. Яременко та ін. Проте, комплексно проблематику правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні, зокрема, в умовах бюджетної децентралізації, досліджено не було.

Надбання зазначених авторів вирізняються неабияким науковим і практичним потенціалом, однак серед спектру проблемних аспектів правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні є низка невирішених питань, пов'язаних, зокрема, з особливим порядком правового регулювання в умовах воєнного стану. Ці обставини стали основою для вибору тематики дисертаційного дослідження, а також визначили об'єкт і предмет його наукового вивчення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Напрямок дослідження обрано відповідно до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695), Національної економічної стратегії на період до 2030 року (постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179). Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454) й Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в теоретичному узагальненні та розв'язанні науково-прикладної задачі щодо правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні з формулюванням пропозицій та рекомендацій нормативно-правового, організаційного та практичного спрямування.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно було виконати такі завдання:

- визначити бюджетну політику як об'єкт правового регулювання;
- окреслити етапи становлення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;
- з'ясувати особливості зарубіжного досвіду формування бюджетного процесу на місцевому рівні;
- виокремити структурно-функціональні компоненти бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;
- схарактеризувати суб'єктів бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;
- встановити особливості нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;
- запропонувати напрями вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні;
- розглянути особливості гармонізації інституційного забезпечення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні зі стандартами Європейського Союзу;
- проаналізувати специфіку протидії порушенням у бюджетному процесі на місцевому рівні в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, що виникають у бюджетному процесі на місцевому рівні.

Предметом дослідження є правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети й реалізації поставлених завдань використано різні методи: *логіко-семантичний* – для формулювання ключових дефініцій відповідно до авторського підходу (підрозділи 1.1, 2.1); *діалектичний* – для характеристики структурно-функціональних компонентів бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні (підрозділ 2.1), а також визначення системи суб'єктів бюджетного процесу на місцевому рівні (підрозділ 2.2); *порівняльно-правовий* – для аналізу та оцінювання можливостей застосування іноземного досвіду під час вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні (підрозділ 1.3); *моделювання та прогнозування* – з метою окреслення оптимальних шляхів покращення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні (підрозділи 3.1, 3.2); *документального аналізу* – для визначення особливостей становлення та розвитку бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні (підрозділ 1.2), а також нормативно-правового забезпечення досліджуваного процесу (підрозділ 2.3).

Емпіричну базу дослідження становлять результати опитування 237 працівників фінансових органів міських рад, 193 співробітників органів Державної аудиторської служби України, 46 службових осіб Державної казначейської служби України, 196 працівників Національної поліції України та 139 працівників Бюро економічної безпеки України; аналітичні звіти й

узагальнення Міністерства фінансів України, Державної аудиторської служби України, Державної казначейської служби України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації вперше поставлено й виконано науково-прикладне завдання щодо розроблення засад правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні з обґрунтуванням пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення відповідних положень бюджетного законодавства. Найсуттєвішими з них є такі положення:

уперше:

– запропоновано структурно-функціональну модель бюджетного процесу на місцевому рівні, складовими елементами якої визначено мету, завдання, принципи, функції, управлінські дії суб'єктів бюджетного процесу зазначеного рівня з огляду на особливості кожної з його стадій;

– сформульовано комплексний підхід до вдосконалення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні, з огляду на особливості суспільних процесів в умовах воєнного стану, з розмежуванням запропонованих заходів за стадіями бюджетного процесу;

– запропоновано імплементацію найкращих світових практик щодо оптимізації бюджетного процесу, зокрема розроблення державних стандартів бюджетного процесу та запровадження системи жорсткого контролю за їх дотриманням і поєднання співпраці внутрішнього контролера в особі бухгалтера – представника місцевої громади та зовнішнього контролера – державного аудитора;

удосконалено:

– доктринальне тлумачення бюджетної політики як спрямованої діяльності уповноважених осіб щодо організації або регулювання суспільних відносин у сфері формування та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення завдань і функцій, які здійснюють відповідно органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду;

– систему принципів бюджетного процесу на місцевому рівні, що була доповнена окремими принципами бюджетного процесу Європейського Союзу: рівноваги, що передбачає бездефіцитність бюджету та заборону здійснення позик для покриття його видатків; ефективного фінансового управління, з огляду на закономірності функціонування економіки під час прогнозування ефективності формування та використання ресурсів бюджету, що дасть змогу гармонізувати зазначений процес і наблизити його до вимог Європейського Союзу;

– організаційну структуру бюджету місцевого рівня шляхом його поділу на адміністративний бюджет (місцевий поточний) та інвестиційний бюджет (місцевий бюджет розвитку), що сприятиме чіткому розмежуванню джерел формування, напрямів спрямування бюджетних коштів місцевого рівня та відповідності виконаних завдань наявним потребам;

дістали подальший розвиток:

– періодизація генези бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні з виокремленням чотирьох етапів (1991–2001, 2001–2010, 2010–2013 роки, з 2014 року й донині), протягом яких відбулося вдосконалення бюджетного законодавства, що врегульовує бюджетний процес на місцевому рівні, з уточненням і деталізацією бюджетних понять та категорій, формуванням остаточної структури бюджетної системи, основних принципів організації бюджетного процесу та його особливостей в умовах фіскальної децентралізації;

– система суб'єктів бюджетного процесу на місцевому рівні, у якій за горизонтальним принципом виділено суб'єкти, які безпосередньо впливають на бюджетний процес (держава, уповноважені органи держави та місцевого самоврядування, розпорядники й одержувачі бюджетних коштів, органи грошово-кредитного регулювання) і суб'єкти, які опосередковано впливають на бюджетний процес (платники податків та зборів, суб'єкти контролю за дотриманням бюджетного законодавства, правоохоронні органи);

– положення щодо доцільності особливого регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах воєнного стану, зокрема можливість передачі коштів між місцевими бюджетами без укладання договору, встановлення пріоритетності фінансування видатків на оборону, неможливість перерахування реверсної дотації з місцевих бюджетів до державного бюджету тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані в дисертації положення впроваджені й можуть бути використані в:

науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень проблем правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні (акт Національної академії внутрішніх справ від 24 листопада 2025 року № 525-нд);

практичній діяльності – для розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів, підготовки рекомендацій правових висновків щодо профільних проектів з питань соціального й економічного розвитку, міських цільових програм, бюджету та звітів про його виконання (акт впровадження Постійної комісії Київської міської Ради з питань бюджету, соціально-економічного розвитку та інвестиційної діяльності від 29 липня 2025 року № 08/280-544 вих);

освітньому процесі – для підготовки підручників, лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань та дидактичних матеріалів з курсів фінансового права, податкового права, економічної безпеки під час підготовки підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій та для подальшого розроблення теоретичних і прикладних питань, пов'язаних із правовим регулюванням бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні (акт Національної академії внутрішніх справ від 24 листопада 2025 року № 524-оп).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана самостійно, усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення автора викладено в науковій статті «The balance between unification and adaptation in legislative harmonisation: A case study of

institutional support for the budget process at the local level» у співавторстві з Н. Моргун. Особистий внесок автора в праці становить 70 %. Ідеї та розробки, що належать співавтору, у дисертації не використано.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях і засіданні круглого столу, зокрема: «Актуальні питання економіки, обліку, управління та права в сучасних умовах» (м. Полтава, 19 квітня 2023 року); «Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти» (м. Київ, 20 жовтня 2023 року); «Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук» (м. Дніпро, 12 квітня 2024 року); «Злочини проти основ національної безпеки України: особливості кваліфікації та методики розслідування» (м. Київ, 28 лютого 2025 року).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в дев'яти публікаціях, зокрема в п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та чотирьох тезах наукових повідомлень на круглому столі й науково-практичних конференціях:

1. Дедушев І. В. Бюджетна політика: зміст та особливості. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 265–270. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.45>

2. Дедушев І. В. Формування бюджетного процесу на місцевому рівні: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. № 79. С. 55–63. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.8>

3. Дедушев І. В. Правове регулювання діяльності суб'єктів бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні. *Наука і техніка сьогодні. Серія «Право»*. 2024. № 6. С. 111–123. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-6\(34\)-111-123](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-6(34)-111-123)

4. Diedushev I., Morhun, N. The balance between unification and adaptation in legislative harmonisation: A case study of institutional support for the budget process at the local level. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2025. Vol. 15 (1). P. 27–47. DOI: <https://doi.org/10.63341/naia-chasopis/1.2025.27>

5. Дедушев І. В. Організаційні засади протидії порушенням у бюджетному процесі на місцевому рівні в Україні. *Успіхи і досягнення у науці*. 2026. № 2 (24). С. 154–165. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2\(24\)-154-165](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2(24)-154-165)

6. Дедушев І. В. Бюджетна політика України: проблеми сьогодення. *Актуальні питання економіки, обліку, управління та права в сучасних умовах* : матеріали Міжнар. наук.-прак. конф. (Полтава, 19 квіт. 2023 р.). Полтава, 2023. С. 59–60.

7. Дедушев І. В. Особливості бюджетного процесу в сучасних умовах. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20 жовт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 277–280.

8. Дедушев І. В. Законодавче забезпечення бюджетного процесу на місцевому рівні. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих,*

гуманітарних та точних наук : матеріали IV Міжнар. наук. конф. (Дніпро, 12 квіт. 2024 р.). Вінниця, 2024. С. 58–60.

9. Дедушев І. В. Заходи протидії правопорушенням у бюджетному процесі на місцевому рівні в Україні. *Злочини проти основ національної безпеки України: особливості кваліфікації та методики розслідування* : матеріали круглого столу, проведеного в межах Днів науки на факультеті правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Київ, 28 лют. 2025 р.). Київ, 2025. С. 154–158.

Характеристика особистості здобувача. Дедушев Ілля Володимирович 1996 року народження, освіта вища – юридична, у 2019 році закінчив Київський національний університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Право» (диплом магістра). З вересня 2022 року по сьогоднішній день - аспірант заочної форми навчання Національної академії внутрішніх справ. На сьогодні - головний спеціаліст Відділу представництва в судах України Департаменту правового забезпечення центрального апарату Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість та доступність їх сприйняття. Дисертація оформлена згідно з вимогами МОН України.

Структура дисертації відповідає меті, завданням, предмету дослідження і вимогам Міністерства освіти і науки України та складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні є напрямом, який віднесено до спеціальності 081 - Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Дедушева Іллі Володимировича «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні».

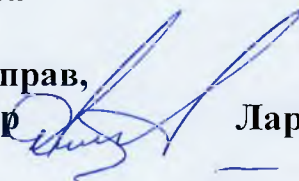
2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Дедушева Іллі Володимировича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Дедушева Іллі Володимировича «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 15, проти – немає, таких, що утримались – немає.

**Головуючий –
завідувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності та
національної безпеки
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор**

Лариса ГЕРАСИМЕНКО